

Els inèdits de Joan Crexell

L'historiador i periodista barceloní Joan Crexell no va morir del tot en la ment dels seus amics i lectors, malgrat la sorpresa del seu traspàs, el dia de Nadal, a quaranta-vuit anys. Sempre es diu que quan un escriptor ens deixa ens queda la seva obra per a continuar recordant-lo. Amb en Crexell ens trobem davant un prolífic autor, perquè la seva extensa producció abasta més de vint títols, sense comptar-hi la seva feina d'editor o les seves col·laboracions a la premsa escrita, exposicions, miscel·lànies i congressos. Però Crexell encara ens ha deixat un altre llegat prou valuós: pel cap baix set obres inèdites, de les quals EL TEMPS us ofereix un tast en primícia.

Efectivament, dies després de la seva malaurada mort, aquell fatídic capvespre nadalenc, alguns amics d'en Joan Crexell ens demanàvem què se n'havia fet, dels treballs que sabíem del cert que havia encetat. Vam posar-nos en contacte amb la vídua d'en Crexell, la il·licitana Assumpció Torregrossa, sense l'ajuda de la qual aquest article mai no hauria pogut ser escrit, i ens va dir que tot el que feia en Joan era a l'ordinador: vam poder descobrir que Joan Crexell tenia a punt, o gairebé a punt de publicació, almenys set títols més, set inèdits que ara hauran de trobar editor per a poder veure la llum al més aviat possible, a banda un interessant projecte sobre la Segona Guerra Mundial.

Sorpren, tanmateix, la diversitat i riquesa dels textos inèdits a què hem pogut tenir accés: des de *Les campanyes del Català a l'Escola durant el franquisme* o *Les declaracions de l'Abat Escarré a "Le Monde"* (1963) i *Prensa d'exili durant el franquisme (1939-1976)*, fins a *La bandera de la Unió Catalanista i Catalunya a Felip V*, passant per *Caplletres nacionalistes*, o,

La mort sobtada de Joan Crexell ha posat al descobert l'existència de nombrosos treballs no publicats que l'escriptor havia deixat enllestits. Xavier Borràs ens parla d'aquests textos i de la intensa activitat investigadora i militant de Crexell.

finalment, *El motí contra les Quintes de 1773. Una victòria de Catalunya.*

'El motí contra les Quintes de 1773'. Aquest darrer és, possiblement, l'inèdit de Crexell més ambiciós, tant pel gruix com pel contingut. La preocupació que tenia sobre el fet històric de les Quintes del 1773 provenia de la lectura que havia fet d'un l'estudi d'Enric Moreu-Rey, *Revolució a Barcelona el 1789*, sobre el Rebombori del Pa (Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1967). Crexell es va decidir a investigar aquest antecedent del 1773 perquè coneixia l'existència d'un bon conjunt de poesies contemporànies anònimes sobre els fets (vegeu la bibliografia). Si hi havia tants poemes en català sobre un esdeveniment determinat és que aquest motí havia estat força important. "Més important —escriu en la introducció d'aquest volum inèdit— potser, em vaig dir, que el Rebombori del Pa de 1789".

Crexell ens proporciona troballes referents a la vivesa de l'esperit nacional d'aquella època disbauxada, com per exemple el fet real de l'avversió general dels catalans al servei forçat de les quintes i la seva inclinació pel servei voluntari, poc o molt autoorganitzat amb oficials catalans, punt reconegut fins i tot per l'Ajuntament borbònic de Barcelona. Ens trobem, segurament, davant el fet popular més important del segle XVIII d'ençà de la derrota i ocupació del 1714, tot i la poca importància que ha rebut en els llibres d'història: de fet ni el motí contra les Quintes del 1773 ni res del que en va seguir no té res a veure amb els preus del blat o amb la seva escassetat, com defensava Pierre Vilar, que Crexell critica (Pierre Vilar, *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona, Edicions 62, 1964. Vol. III, p. 444). "Es tracta —escriu Crexell—, d'una qüestió amb unes arrels molt més profundes i directament relacionades amb la persistència de Catalunya com a país, ni que sigui sense ni un bri de poder. La principal aportació de l'obra és demostrar que, malgrat la submissió fruit de l'ocupació continuada i implacable, estem parlant d'unes persones que es comporten com a catalans (...), poc o molt desnacionalitzats, però catalans al cap i a la fi. I, d'això, n'eren potser més conscients a Madrid, i fins i tot a Barcelona si ens referim a l'exèrcit espanyol d'ocupació, com ho demostren la seva manera de reaccionar i les seves providències. La prova més clara, la tenim el 1775, al cap de gairebé dos anys dels fets, quan malgrat estar l'ambient més calmat, Carlos III mana "que se garde y observe inviolable-

Crexell editava dues publicacions d'interès: 'Paper groc', sobre bibliofília, i 'Fulls republicans', per a no més de 43 "iniciats". El número 19 de Paper groc i el núm. 33 de Fulls han pogut ser tramesos després de la seva mort.

mente” el Decret de Nova Planta de Felip V”.

Aquest volum de Crexell també s'endinsa en un punt força interessant pel que fa a l'esperit català: la seva relació amb la vida militar, element prou viu encara en la segona meitat del segle XVIII, que Crexell documenta i explica: “L'esperit militar dels catalans, en el servei voluntari repetim-ho, era una realitat tot al llarg del segle XVIII, i formava part de la manera de ser catalana. Alguns viatgers estrangers de l'època així ho van escriure (...). Una última consideració —escriu Crexell en aquest sentit—. Aquest no és un llibre antimilitar. A dos-cents vint anys dels fets, continua vigent el tema del servei militar: obligatori, voluntari, mixt... Tant de bo que aviat puguem dir que el Govern de Catalunya hagi pogut decidir, sobiranament és clar, un sistema amb esperit català: el voluntari, i que puguem repetir un altre cop: “Valerosa Catalunya, / valerosos catalans: / minyons són que no reculen / amb les armes a les mans””.

Els altres inèdits. Alguns dels altres textos inèdits, com els tres primers esmentats més amunt (*Les campanyes del Català a l'Escola durant el franquisme*, *Les declaracions de l'Abat Escarré a 'Le Monde' [1963]* i *Prensa d'exili durant el franquisme [1939-1976]*), s'adapten molt bé al tarannà recopilador i analista de Crexell, que havia fet i publicat múltiples treballs sobre la premsa “no oficial” dels anys de les dictadures, treballs poc coneguts a les facultats de Ciències de la Comunicació i que potser caldria fer conèixer des dels departaments d'Història de la Comunicació o des del Col·legi de Periodistes.

Pel que fa a *La bandera de la Unió Catalanista*, es tracta d'un volum que, segons les previsions de Crexell, havia de veure la llum en guany. Volia enllestir el quart i últim volum d'un conjunt d'obres dedicades a la bandera catalana (vegeu la bibliografia). Crexell afirma en aquest volum que l'ensenyà de la Unió Catalanista és una bandera molt especial perquè “els diners per sufragar les despeses de la seva realització foren aportats per gairebé deu mil dones catalanes. I, finalment, per la valentia d'unes dones el drap va ser salvat durant la dictadura franquista”.

Quant a *Catalunya a Felip V*, un dels altres inèdits, és imperdible el colofó que en va escriure Crexell: “Aquest llibre, titulat *Virtuts del cagar i altres llepolies*, dedicat a la memòria de Felip V, fou acabat d'imprimir a Barcelona el dia... de... de 1996, 250è aniversari de la seva mort. L'edició ha estat feta per Joan Crexell, ciutadà de Catalunya. Els set primers exemplars són numerats i signats. Exemplar núm. ” L'autor havia fet tot un recull de les poesies relacionades amb la producció culera, però en els originals consultats (i segurament perquè és una

Joan Crexell tenia a punt, o gairebé a punt de publicació, almenys set títols inèdits. D'entre la diversitat i riquesa dels textos que no s'han publicat encara destaca pel gruix i pel contingut *El motí contra les Quintes de 1773*, on Crexell proporciona troballes referents a la vivesa de l'esperit nacional d'aquella època disbauxada.

obra que va datar per a publicar l'any que ve), hi manca la introducció i l'anàlisi corresponents, que potser algun especialista hauria de fer. Es tracta d'uns textos d'obligada edició i d'obligada lectura. Per a fer-ne boca, o cul, una mostra: “Al gran rei Felip V, / autor del número cent, / dediqueu-li un pensament / a mesura que vagi sortint”.

D'una altra banda, i fruit de les investigacions a mitjan anys 70 sobre el setmanari *Lo Regionalista* (rebatejat el 1898 amb *La Nació Catalana*), Crexell va quedar molt sorprès en adonar-se que les caplletres inicials d'alguns dels articles eren dibuixades amb motius catalanistes. Al cap d'aquests vint anys, i d'una manera casual, va localitzar els gravats originals d'aquestes caplletres, encara que en molt mal estat. El llibre *Caplletres nacionalistes* és un recorregut històric sobre l'origen i evolució del grafisme catalanista amb l'aportació de dades singulars sobre els seus creadors. Aquest volum, sortosament, ja té editor: qui, si no El Llamp!

Crexell també editava dues publicacions d'in-

Activitats

Al 1971 coedita *Cròniques*, publicació per a universitaris de la qual van sortir tres números fins a la detenció de Fèlix Martí (directiu de la Fundació Jaume Bofill), que era qui s'encarregava de l'edició (a l'equip de redacció hi havia, a més: Joaquim Ferrer, Raimon Martínez Fraile, Miquel Sellarés i Oriol Pi de Cabanyes). Del 1971 al 1974 formà part de l'Equip Catalunya 71 el qual, juntament amb gent del FNC, PSAN, UDC i "pujolistes", cada Onze de Setembre preparava un opuscle (1972: 60.000 exemplars). Va ser l'ànima de la col·lecció "Papers de Treball i d'Informació", amb dos llibres publicats: *Lluita contra la repressió* (mesures de seguretat, 1972) i *El poble de Catalunya i la República espanyola davant l'Estatut* (els Estatuts del 1931 i 1932 comparats, dues edicions 1972 i 1974). Del 1972 al 1976 va ser co-redactor i co-editor del mensual d'informació *Avui*, portaveu del Servei d'Informació Català (SIC), ensems amb Miquel Sellarés. En sortiren 39 números i diversos monogràfics (*Enquesta sobre l'Assemblea de Catalunya*, *Report de treball sobre la campanya per l'ús oficial de la llengua catalana* de l'Assemblea de Catalunya, *Per un ensenyament popular català*, *Homes de Catalunya*, *avui*), amb una mitjana de 2.500/3.000 exemplars. Va ser detingut el 28 d'octubre del 1973 a l'església de Maria Mitjancera, en la caiguda dita dels "113 de l'Assemblea de Catalunya". Empresonat a la Model, alliberat i tornat a buscar, es va haver d'amagar a la parròquia de Santa Agnès –amb "orden de busca y captura"–, i a partir d'aleshores va viure, fins l'estiu del 1976, en la clandestinitat.

El 1974 va crear la copisteria Mar Blava (Bailèn, 130), que va durar fins al 1978. D'aquesta impremta van sortir publicacions de GASC ("pujolistes"), CDC, UDC, CSC, ERC, PSAN, IPC, fà-

terès: *Paper groc*, 33 exemplars mensuals (darerament 50) sobre bibliofília (iniciat el 1993), i *Fulls republicans* (1993), per a no més de 43 "iniciats". El número 19 de *Paper groc* i el número 33 de *Fulls republicans* (tots dos de desembre de 1994) han pogut ser tramesos després del seu traspàs, perquè ja eren fets dins l'ordinador. Encara resta un número 20 de *Paper groc* (gener de 1995) que cal compaginar i enviar. Crexell també era, juntament amb V.

Crexell a Montevideo el 1993. L'escriptor seguia l'empremta catalana arreu del món.

briques en vaga, associacions de veïns –com la introbable *Botifarra!*– i l'*Avui* del SIC. I també fulls volants diversos, en especial de l'Assemblea de Catalunya i de les Edicions Catalanes de París –destaquem-ne la que contenia la lletra i la música d'"Els Segadors", de la qual es van arribar a fer uns 250.000 exemplars–, i el primer full volant d'una fàbrica en vaga (Standard Elèctrica, gener de 1976) amb Dipòsit Legal, per la qual cosa la policia no va poder detenir els qui la repartien (en va parlar la premsa). Pel que fa a llibres publicats, va editar el seu *Prensa catalana clandestina 1970-1977* i *Cançoner revolucionari de la joventut*, tots dos al 1977 dins les Edicions Crit. També les quatre edicions de la *Poesia completa de Joan Salvat-Papasseit* (fac-

símil de les edicions originals, 1976 a 1978, amb 11.000 exemplars). En l'apartat d'opuscles, a part publicar treballs del PSAN i d'IPC, va editar els primers documents de CDC: *Estatuts*, *Programa Econòmic i Social*, *Què és CDC*, els nou primers títols de la col·lecció "Textos CDC", i l'edició de l'Estatut del 1932. També va editar publicacions de Convergència Socialista de Catalunya: *Pel Socialisme* i els quatre Quaderns de Formació (*Autogestió*, *Línies Sindicals*, *Fet Nacional*, i *Partit i lluita pel Socialisme*). D'aquesta època data la publicació dels poemes del festival *Gespa Price*, en record d'una històrica vetllada poètica al Price (saló de boxa) en ple franquisme. Dec a Crexell la publicació en aquest llibret, esdevingut de col·leccionista, del meu primer poema, certament pamfletari ("Contra la por armada"). El març del 1976 entra a CDC com a militant i director de publicacions (*CDC informacions* [1976 a 1979], *Convergència* [1979/1980], *CDC Debat* [1976 a 1980] i la col·lecció "Textos CDC", ja esmentades). El setembre de 1980, per discrepàncies sobre el nivell d'autogovern, que creu i vol fins a la plena sobirania nacional, abandona CDC. Al 1987 és uns dels membres fundadors de la Convenció per la Independència Nacional, de la qual serà president en el difícil trienni 1989-1991. Com a tal impulsa les dues primeres Convencions (1987 i 1989).

Del 1984 al 1986 dirigeix el quinzenal *El Llamp*, però del 1982 ençà s'encarrega de dirigir la col·lecció "La Rella" de l'editorial El Llamp, de difusió de treballs i estudis sobre el nacionalisme de caire independentista, amb més de 80 títols publicats. El 1986 es presenta com a independent en les llistes d'ERC per al Congrés espanyol, punt que facilitarà la "renovació" d'ERC (entrada del grup de Colom, Carod-Rovira, etc.). **X. B.**

Cererols i P. Redon, l'ànima del Centre d'Estudis Interplanetaris (CEI), que editava la revista *Papers d'OVNI*, una publicació de distribució restringida que tractava d'ovnis i del món extraterrestre amb una seriositat i un contingut científic que moltes revistes especialitzades i de quiosc ja haurien volgut abastar.

Un projecte sobra la Segona Guerra Mundial. Crexell va deixar escrita una pro-